

Facebook fra 1600 tallet - En 15 minutters fortælling om Slangstrup epitafierne

I mange kirker i Danmark hænger epitafier fra 15- og 1600-tallet. Malede portrætter af borgerlige skabt "Gud til ære, kirken til pryd og familierne til hukommelse". Epitafierne er af varierende kvalitet. Nogle blev malet af fremragende malere og andre er mere naive i udtrykket. I 1800 tallet blev mange kirker "sat i stand" og flere steder indebar dette, at epitafierne blev sat på kirkeloftet og nogle steder endda solgt fra. At de har hængt i kirkerne har dog trods alt betydet at rigtig mange har overlevet til vores tid. Det er vores stor held, for epitafierne er en fantastisk kilde til viden om dragter og mode i 15- og 1600-tallet hos det bedre borgerskab. Klædt i kirkegangsdragt, der med årtis mellemrum, fortæller om hvordan moden udviklede sig i en periode hvorfra meget få originale dragtdele eksisterer i dag. I øvrigt findes disse epitafier kun i Skandinavien og Nordtyskland, og i Danmark endda i et antal, i en kvalitet og med en sådan geografisk spredning at det er en enestående kulturarv.

Da jeg blev inviteret til at komme her i dag skulle jeg finde ud af hvilke kirker i nærheden der har epitafier. Købstadskirken i Slangstrup har 5. Dem vil jeg sige lidt om. Jeg kan lige så godt sige det med det samme. Jeg er ikke interesseret i rammerne de malede epitafier er sat i, uanset hvor store kunstværk i billedskærerarbejde de er. Jeg er også fuldstændig ligeglad med de religiøse motiver, som de i mange tilfælde også indeholder. At aflæse koden i de religiøse symboler som de er drysset med, som for nogen er næsten så spændende som "da vinci mysteriet", er heller ikke noget for mig. For mig drejer det sig ene og alene om personerne portrætteret og deres dragter. I dag fokuserer jeg på personhistorierne.

Margrethe Rhumann med familie

Desværre er flere af epitafierne i Slangstrup i dårlig stand med afskallet maling, og er noget falmede eller beskidte, og de er ikke alle malet af lige dygtige malere. Men der gik ikke mange minutter før jeg blev fortryllet af den magi som de udøver på mig. Det første og mest spændende er altid hvornår de er malet og hvad tøj har de på, og så hvem de var. Det er ikke kongelige eller adelige som gæstede byen med års mellemrum som almindelige folk intet havde med at gøre vi ser. Disse personer på epitafierne har været

byens spidser eller kendisser, det var dem alle byens borger kendte. Det var dem med penge og magt, som var borgmestre eller præster, og som var både bestemmende og toneangivende for lokalsamfundet. De havde desuden et netværk igennem familie, handel og uddannelse som nåede, ikke kun til København, men over hele landet. Hustruerne opsnappede de modeluner de så hos de fine ved besøg i København, passede det ind til deres smag og ugen efter var der inspiration til alle i købstaden. Jeg er i øvrigt blevet klar over at jeg bruger epitafier som en slags 1600-tals facebook. Her kan man tjekke hvordan en person så ud og læse deres personlige data: meget vigtig info som hvad man laver, hvilken familie man tilhører og om man er single eller ej.

Margrethe Rhumann og hendes søster Anne Rhumann fra Roskilde Domkirke

Det første og derved ældste epitafium blev opsat af enken Margrethe Hansdatter Rhuman i 1615. Maleriet er desværre meget medtaget. Margrete selv er intakt medens ansigterne på to af hendes tre ægtemænd og hendes 4 drenge er næsten væk. Margrete var datter af en hofskrædder og opvokset i København. Hendes bror blev professor og hun blev som ung gift med en 62-årig rådmand. Ægteskabet varede 4 år og Margrete flyttede kort efter hans død til Slangstrup for at blive gift med præsten. Præsten som var først i fyrrerne fik hun heller ikke lov at beholde længe, under 3 år. Som kutyme var giftede Margrete sig med sin afdøde mands afløser, den nye præst i Slangstrup kirke. Med ham fik hun 6 børn.

Christian Rasmussen Fabricius, Jens Mortensen Pilt og Hans Dahl

På epitafiet kan vi nærmest se hvordan hele Margretes liv har udspillet sig. De er her alle sammen. Hele syv havde hun lagt i graven, tre ægtemænd, to smådrenge og to spædbørn. Sørgeligt som det har været har hun dog haft et liv i økonomisk stabilitet og med status som standsperson i købstaden. At de var de første der fik sat et epitafium af den her slags i Slangstrup siger noget om dem: at de havde penge til den slags og de må også betragtes som værende firstmovers.

Sofie Hansdatter med familie

Der gik 16 år før næste epitafium blev sat op, i 1631. Igen var det en enke, Sofie Hansdatter, der stod for det. Det oprindelige maleri bestod af hende selv helt til højre sammen deres datter med perlekrone og helt til venstre hendes afdøde mand. Hans Michelsen havde været borgmester i Slangstrup. 3 år senere giftede Sofie sig igen og hendes anden mand blev også byens borgmester. Sammen fik de flere børn. Det er hendes anden mand, Falch Olsen, og deres børn som senere er blevet påmalet. Så med min lidt fjollede facebookanalogi blev en profil lagt ud da manden døde. Nu var Sofies civilstand enke d.v.s. single og åben for ægteskabstilbud. Senere statusopdateringer kom på med en ny mand, flere børn og et dødt spædbarn.

Jacob Clausen og Kirstine Jørgensdatter

Et år senere blev det tredje epitafium sat op i kirken. Denne gang var det barnebarnet til de nu afdøde bedsteforældre som stod for det. Det ældre ægtepar, rådmand Jacob Clausen og Kirstine Jørgensdatter, var døde med 5 års mellemrum i 1620-erne efter 53 år sammen. De er malet yderst til højre og venstre. Imellem dem ses de 10 børn de fik. Kun to, mændene ved siden af deres far, nåede voksenalderen og alle var døde før deres forældre. En søn som var møller fik et barn som overlevede og Anne, som var eneste arving, sørgede for epitafiet. To børnebørn var døde og mindes også her.

Hele 24 år gik før det næste epitafie blev malet i 1656. Endnu engang udspiller en familiehistorie foran os. Denne gang var det enkemanden som fik epitafiet malet. Præsten Søren Poulsen Judichaer Gotlænder, som vi ser yderst til venstre, havde været gift med Kirstine Nielsdatter i ca. 18 år. Kirstine er i midten. Hun var enke efter den forrige præst i Slangstrup Villads Andersen som er ved hendes side, også i midten. Det var

Villads og Kirstines datter, som hed Kirstine Villadsdatter, der blev malet til højre for sin mor. Kirstine fik tilsyneladende kun dette ene barn med sin første mand og ingen med Søren.

Søren Poulsen Judichaer Gotlænder, Villads Andersen og Kirstine Nielsdatter

Efter 9 år som enkemand, som var ret usædvanlig for en præst, blev Søren gift med præsteenken fra Skævinge, Sofie Olufsdatter. Søren var på dette tidspunkt 66 og Sophie var 43, altså en der kunne tage sig af ham i hans sidste leveår. Samme år fik Thomas Kingo ventebrev på Slangerup embedet. Så en ung mand var fundet til at overtage præstejobbet og enken til den tid. 3 år senere døde Søren og Kingo trådte til som præst i Slangerup. Nu var Kingo, uheldigvis for Sofie, forelsket i præstekonen i Kirke Helsing hvor han havde været hjælpepræst. Præsten i Kirke Helsing var død en måned før Søren. Nu kunne Kingo få præsteembedet i Slangerup og sin elskede Sille som hustru. For enken Sofie som efter kutyme skulle giftes med den nye præst var det hendes levebrød der forsvandt. Hun kæmpede for sin ret og en erstatning blev aftalt. Det må have været noget af en ydmygelse for Sofie at blive vraget sådan. Deri findes måske også forklaringen på hvad hun så gjorde.

Sofie Hansdatter

Sofie fik malet sit portræt over Kirstine Villadsdatters. At nye ægtefæller og børn blev tilføjet, som hos Sofie Hansdatter, skete, men at man ligefrem fik overmalet en person med sit eget portræt var meget usædvanligt. Jeg kan godt forstille mig at snakken er gået i Slangstrup dengang om Sofie Olufsdatter og epitafiet. Den nye præst Kingo og hans nye ægtefælle Sille kunne dermed ikke slippe for Sofie, som tog plads på væggen i kirken. Havde Sofie Olufsdatter levet i dag ville hun have opdateret på facebook så alle vidste hvordan hun var blevet behandlet og at hun klarede sig alligevel ganske glimrende på egen hånd.

Hans Hansen Atke og Anne Andresdatter

Det sidste epitafie er malet i 1675. Begge ægtefæller var i live og det er et meget smukt portræt af borgmester Hans Hansen Atke og hans hustru Anne Andresdatter. Begge havde været gift før. Mange epitafier her i 70-erne og senere viser parrene alene og uden forhenværende ægtefæller og børn. Anne Andresdatter var barnebarn til Jacob og Kirstine og det var hende, sammen med hendes første mand der sørgede for deres epitafie. Annes far døde i 1607 så hun må være ca. halvfjerds år gammel her, enten har hun holdt sig rigtig godt ellers har maleren været meget flink. Her deler de ikke scenen med andre fra familien, hverken afdøde eller børnene med fremtiden foran sig. De er i nuet. Statusopdateringen siger at her går det fantastisk godt.

Det gik så godt med borgerskabet med at hænge disse kæmpestore epitafier op i kirkerne at der måtte sættes en stopper for det. En forordning blev udstedt i 1682 og antallet af nye epitafier med portrætter blev bremsset. Ikke helt stoppet, det skete først i 1700 tallet.